

занимает особое место в лингвистической науке, а также названо его основные проблемы.

Ключевые слова: прескриптивное языкознание, дескриптивное языкознание, норма, дихотомия, языковой стандарт.

G. GAYOVYCH

PRESCRIPTIVE APPROACH TO LEARNING OF LINGUISTIC PHENOMENA: CONTENT, MEANING, PROBLEMS

The article presents results of research of content, meaning and problems of prescriptive approach to learning of linguistic phenomena. In particular, based on the dichotomy “descriptive vs prescriptive” it is concluded that prescriptive linguistic study holds very special place, moreover, main problems of the approach are formulated too.

Keywords: prescriptive linguistics, descriptive linguistics, norm, dichotomy, linguistic standard.

УДК 821.111:821.111.09

Надія ГОВОРУН

СЕМАНТИКА ДІЕСЛІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У «ЗАГАЛЬНОМУ ПРОЛОЗІ» «КЕНТЕРБЕРЙСЬКИХ ОПОВІДАНЬ» ДЖЕФРІ ЧОСЕРА

У статті проаналізовано семантичні особливості дієслів інтелектуальної діяльності у середньоанглійській мові та визначено об'єктивні і суб'єктивні передумови їх вживання у творчості Джефрі Чосера.

Ключові слова: мовна особистість, предикати мисленнєвої діяльності, фактивні та нефактивні дієслова, середньоанглійський період.

У стилі письменника, відповідно до його художніх замислів, об'єднані, внутрішньо пов'язані та естетично виправдані усі художні мовні засоби, якими послуговується автор. Дослідження мови художнього твору та ідіостилю письменника відображає перспективи вивчення мовних явищ у взаємозв'язку з мисленням, духовним життям людини, національною культурою й психологією. Аналіз сутності та функціональних особливостей знаків як емпіричних об'єктів має враховувати особливості мовця

як живого організму у соціальному середовищі, фізіологічні та психічні процеси, які лежать в основі мислення, базової когнітивної здібності людини, що визначає її функціонування як біологічного виду та соціальної істоти. Відповідно, сучасні мовознавчі та літературознавчі дослідження акцентують лінгвістичну проблематику на людині як мовній особистості та на ролі мови як засобу репрезентації об'єктивної дійсності у суб'єктивному «ментальному світі» людського пізнання. Таким чином, у роботах сучасних лінгвістів Ю. Д. Апресяна, О. М. Селіванової та інших [1; 2; 3; 4] аналіз таких універсальних категорій як «пізнання», «мислення», «судження» включає дослідження вживання дієслів, що вводять ці поняття у мову. Дієслова інтелектуальної діяльності як сукупність лексичних одиниць мови характеризують діяльність мовної особистості, виражають динаміку духовного потенціалу людини, охоплюють широке коло ментальних дій та станів, відіграють фундаментальну роль в описанні світогляду автора та персонажів художнього твору. Дієслова-предикати інтелектуальної діяльності представляють неоднорідний клас в англійській мові, вони передають як об'єктивні процеси пізнання («know», «perceive», «learn», «assume», «find»), так і суб'єктивний аспект, пов'язаний з особливостями світосприйняття та вираження власного судження про об'єкти навколишнього світу («believe», «consider», «mean», «suppose», «think»). У зв'язку з цим, поглиблене вивчення дієслів інтелектуальної діяльності сприятиме усвідомленню функції мови у процесі пізнання та розуміння світу, її роль у систематизації і структуралізації мисленнєвої діяльності людини. Між тим, у лінгвістичних роботах проаналізовані переважно семантико-стилістичні особливості відповідних російських дієслів [1; 4], або висвітлені загальні семантичні ознаки групи дієслів мисленнєвої діяльності у сучасній англійській мові [9].

Вибір темою нашого дослідження середньоанглійського періоду визначений тим, що саме в цей, так званий «перехідний» період, відбуваються найважливіші зміни у складі дієслівної фрази, втрачається типовий для давньоанглійського синтаксису прямий зв'язок між відмінковими флексіями та семантичною функцією, яка надалі виражається не тільки синтаксичними засобами (порядком слів, більш розвиненою системою применників), але й

розширенням лексико-семантичного поля за рахунок латинських та французьких запозичень. Очевидно також, що дієслово виступає центральним елементом англійського речення, оскільки воно є обов'язковим елементом, займає фіксовану позицію у реченні і визначає позиції та граматичні форми інших елементів, необхідні для узгодження з дієсловом [6; 8]. При цьому, не зважаючи на те, що інтерес до вивчення текстів середньоанглійського періоду виник у XIX столітті, більшість досліджень проводилося в області фонології і діалектології, в той час як, за винятком деяких фрагментарних описів у роботах зарубіжних лінгвістів (Ольга Фішер, Девід Денісон [6; 8]), практично відсутній аналіз лексичних і синтаксичних трансформацій в англійській мові у вищевказаний період.

На нашу думку, саме в «Кентерберійських оповіданнях» Джефрі Чосера, написаних лондонським діалектом, семантика дієслів інтелектуальної діяльності виявилася найбільш експліцитною.

Актуальність проблеми дослідження дієслів інтелектуальної діяльності в «Загальному пролозі» «Кентерберійських оповідань» зумовлена необхідністю детальнішого вивчення впливу змін у граматичних конструкціях у середньоанглійський період на модифікацію значення слова, співвідношення значення дієслівної лексеми і граматичної форми його вираження у художньому стилі Джефрі Чосера.

Об'єктом даного дослідження є середньоанглійські дієслова мисленнєвої діяльності, що вживалися автором для вираження категорій пізнання та судження у «Загальному Пролозі» «Кентерберійських оповідань» - одному з найвідоміших зразків художніх текстів досліджуваного періоду.

Предметом дослідження виступили семантичні типи дієслів-предикатів мисленнєвої діяльності середньоанглійського періоду та функціональний аспект відбору дієслівних форм відповідно комунікативним інтенціям автора.

Мета даної статті полягає у розкритті семантичної структури дієслів інтелектуальної діяльності у середньоанглійській мові та визначенні об'єктивних та суб'єктивних передумов їх вживання у творчості Джефрі Чосера.

«Кентерберійські оповідання», збірка віршованих оповідань, є найвидатнішим твором Джефрі Чосера, створеним в останній період життя (кінець XIV століття). В ній поет зовсім відходить від алегоричного принципу зображення і звертається до безпосереднього змалювання життя сучасної Англії. Це обрамована новелістична збірка, яка відкривається прологом. У пролозі розповідається про те, як на околиці Лондона в таверні «Табард» зібралось 29 прочан, щоб вирушити всім разом у Кентербері поклонитися мощам святого Томаса Бекета. До цієї групи приєдналися і власник таверни Гаррі Бейлі і сам поет. Під час подорожі прочани за пропозицією веселого і дотепного Бейлі розповідають різні історії.

Персонажі прологу - представники майже всіх соціальних шарів англійського суспільства: рицар із сином, вільний селянин-йомен, ігуменя монастиря, ченці, купець, оксфордський студент, ремісники, юрист, лікар та ін. Усі вони докладно характеризуються автором, кожний з них позначений яскравою індивідуальністю і водночас є чітко вираженим типом з рисами, властивими представникам його соціального стану.

Оповідання збірки різноманітні за темами, жанровими особливостями, стилем. Чосер використав майже всі головні жанри середньовічної літератури, а також характерні для неї алегорію, фантастику й примітивну дидактику. Однак вставлені в рамку реалістичного прологу, вони є вмотивованими і виправданими. Як цілість, «Кентерберійські оповідання» характеризуються реалістичністю та відбивають критичне ставлення Чосера до середньовічного суспільства.

Шляхом послідовної вибірки нами було виділено 36 випадків вживання дієслів-предикатів інтелектуальної діяльності у «Загальному Пролозі», які ми поділили на 2 семантичні групи, спираючись на класифікацію О. М. Селіванової [4].

Фактивні дієслова відображають «готові» об'єкти реального світу та відіграють роль мисленневих корелянтів даних об'єктів у свідомості мовної особистості, у нашому випадку оповідача «Кентерберійських оповідань» та деяких характеризованих ним персонажів.

Серед найчастотніших лексем цієї групи зафіксовано різні видочасові форми дієслів «*knowe*» (від староанглійського

«*snawan*») та «*witen*» (від староанглійського «*witan*»). У «Загальному Пролозі» Чосер вдається до обох лексем для покриття значення «усвідомлювати сутність», «володіти інформацією», «розуміти процес, явище», не диференціюючи їх за семантичними ознаками:

«*He knew alle the havenes as they were, From Gootland to the Cape of Fynystere ...*» («Він знав кожен камінь від Готланду до мису Фіністера ...») – Переклад мій – Н. Г.)

«*Wel wiste he by the droghte and by the reyn, The yeldyng of his seed and of his greyn.*» («Він добре знав, у засуку чи дощ, якого чекати врожаю.») – Переклад мій – Н. Г.)

«*For aught I woot, he was of Dertemouthe ...*» («Наскільки я знаю, він був з Дертмуту...») – Переклад мій – Н. Г.)

Нефактивні дієслова інтелектуальної діяльності передбачають мисленевий процес, під час якого відображення об'єктів дійсності базується на основі синтезу розрізаних даних, які існують у денотативній ситуації або повністю створені у свідомості суб'єкта когнітивного процесу.

До цієї групи віднесемо дієслова зі значенням «роздумувати», «бути певної думки», «вважати», «гадати».

«*Me thynketh it acordaunt to resoun To telle yow al the condicioun Of ech of hem, so as it semed me ...*» («Мені видається доцільним розповісти вам про кожного з них те, що мені відомо...») – Переклад мій – Н. Г.)

«*Us thoughte it was noght worth to make it wys, And graunted hym, withouten moore avys ...*» («Ми не довго роздумували і прийняли його пропозицію без вагань...») – Переклад мій – Н. Г.)

«*A bettre preest I trowe, that nowher noon ys...*» («Я гадаю, кращого священника годі було й шукати...») – Переклад мій – Н. Г.)

«*... That ech of yow, to shorte with oure weye, In this viage shal telle tales tweye To Caunterbury-ward I mene it so, And homward he shal tellen othere two ...*» («.. І кожен з вас, щоб скоротити шлях, розкаже по дві історії - по дорозі до Кентербері, я маю на увазі. А на зворотньому шляху розкажемо ще по дві ...») – Переклад мій – Н. Г.)

Цікавим є той факт, що, не дивлячись на істотну кількість французьких запозичень серед інших частин мови, всі дієслова-предикати інтелектуальної діяльності у «Загальному Пролозі»

германського походження. Очевидно, це можна пояснити тим, що переважна більшість з них належать до класу сильних дієслів, тоді як запозичення французьких і латинських коренів та їх комбінування з староанглійськими флексіями відбувалися переважно в межах класу слабких дієслів, які успадкували семантичні особливості індоєвропейських мов та, на відміну від більшості сильних дієслів, були утворені продуктивними способами словотвору.

Староанглійська флексія **-eth** залишається маркером 3-ої особи однини теперішнього часу, в той час як на кінець XIV століття у північному діалекті її заміщає **-(e)s**. Цікаво, що Чосер вдається до флексії **-(e)s** для відтворення мовлення жителів півночі, а в мовленні оповідача та персонажів з інших регіонів зберігається **-eth**: «*Man sal taa of twa thynges Slyk as he fyndes, or taa slyk as he brynges ...*» («Чоловік може щось забрати у двох випадках – якщо він це знайшов або приніс сам ...») – Переклад мій – Н. Г.)

«*So priketh hem Nature in hir corages ...*» («Так їхні почуття збентежила природа ...») – Переклад мій – Н. Г.)

Граматична категорія часу у середньоанглійський період представлена, в основному, минулим та неминулим часами. Неминулий час вживається для вираження дії в момент мовлення, регулярної та майбутньої дії. Вживання перфектних форм у Чосера виконує стилістичну функцію, оскільки робить речення довшим і емоційно наповненим, при цьому претеритні та перфектні форми функціонують паралельно.

*«A KNYGHT ther was, and that a worthy man,
That fro the tyme that he first bigan
To riden out, he loved chivalrie,
Trouthe and honour, fredom and curteisie.
Ful worthy was he in his lordes werre,
And therto hadde he riden, man ferre ...»*

(«Там був Лицар, достойний чоловік, з того часу, як він вирушив у свій перший похід, він не переставав шанувати лицарські закони, правду, честь, свободу, ввічливість, залишався вірним васалом і побував у багатьох землях заморських, де не ступала нога більшості його співвітчизників ...») – Переклад мій – Н. Г.)

Таким чином, у збірці оповідань в цілому та в «Загальному Пролозі» зокрема, засобами дієслів інтелектуальної діяльності відображені не тільки різні типи мисленневих процесів, а й аналіз подій з точки зору автора, оповідача та об'єктивних причинно-наслідкових відношень. Ми вважаємо також перспективним подальше дослідження семантико-функціональних аспектів дієслів мисленневої діяльності у інших літературних джерелах середньоанглійського періоду з метою узагальнення діалектичних особливостей та аналізу впливу трансформацій дієслів даної групи на формування норм сучасної англійської мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Апресян Ю. Д. Лексическая семантика. Синонимические средства языка / Ю.Д. Апресян - М.: Наука, 1974.-367 с.
2. Арутюнова Н. Д. Предложение и его смысл: Логико-семантические проблемы / Н.Д. Арутюнова - М.: Наука, 1976. - 378 с.
3. Болдырев Н.Н. Категориальное значение глагола. Системный и функциональный аспекты/ Н.Н. Болдырев - Р.П., 1994. - 171 с.
4. Селиверстова, О.Н. Труды по семантике / О.Н. Селиверстова - М.: Языки славянской культуры, 2004. - 960с.
5. Шаповалова М.С. Історія зарубіжної літератури: Середні віки та Відродження / М.С. Шаповалова - Львів: "Вища школа", 1982. - 440 с.
6. The Cambridge History of the English Language. Volume II // Edited by Norman Blake. – Cambridge University Press, 1992. – pp. 699.
7. Chaucer, Jeffrey. The Canterbury Tales. - Режим доступу: <http://www.librarius.com/cantales.htm>
8. Denison, David. English Historical Syntax: Verbal Constructions / David Denison. - NY: Longman Inc., 1993. – pp. 530.
9. Jackendoff, R.S. Languages of the mind: essays on mental representation / R.S. Jackendoff. - The MIT Press Cambridge, 1995. – pp. 200.

Н. ГОВОРУН

СЕМАНТИКА ГЛАГОЛОВ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В «ОБЩЕМ ПРОЛОГЕ» «КЕНТЕРБЕРИЙСКИХ РАССКАЗОВ» ДЖЕФФРИ ЧОССЕРА

В статье проанализированы семантические особенности глаголов интеллектуальной деятельности в среднеанглийском языке и установлены объективные и субъективные предпосылки их употребления в творчестве Джеффри Чоссера.

Ключевые слова: языковая личность, предикаты мыслительной деятельности, фактические та нефактические глаголы, среднеанглийский период.

N. GOVORUN

SEMANTICS OF THE VERBS OF MENTAL ACTIVITY IN THE GENERAL PROLOGUE OF THE CANTERBURY TALES BY GEOFFREY CHAUCER

The article analyses the semantic features of the verbs of mental activity in Middle English, considers objective and subjective factors of appealing to them in the works of Jeoffrey Chaucer.

Key words: language identity, predicates of mental activity, factual and non-factual verbs, Middle English.

УДК 81'37

Ольга ГОЛЦИНА

НОВІТНІ КРИТЕРІЇ ЩОДО КЛАСИФІКАЦІЇ МІНІМАЛЬНИХ ІДІОМ У СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ

Проаналізовано погляди вчених, що стосуються категоріальних ознак фразеологічних одиниць з одним повнозначним компонентом. При визначенні статусу мінімальних ідіом пропонується застосування “критерієв фразеологічності”, за допомогою яких виявлено спільні та специфічні риси МФО у порівнянні з багатоконпонентними фразеологізмами.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, мінімальна ідіома, критерії фразеологічності, повнозначний / службовий компоненти.